

เรือนจำเฉพาะทางเพื่อการท่องเที่ยว : ความเชื่อมโยงของเรือนจำกับสังคม Specialized prison in tourism: The connection of prisons and society

สันหฤษณ์ บุญช่วย*

Sunhakrisana Boonchuay

จตุพร ธีราภรณ์**

Jatuporn Thiraporn

■ บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนออีกหนึ่งมุมมองของภารกิจงานราชทัณฑ์ในปัจจุบันในการบริหารงานเรือนจำตามนโยบายผู้บริหารกระทรวงยุติธรรม เพื่อต้องการจำแนกผู้ต้องขังและพัฒนาศักยภาพในการฝึกอบรมได้ตรงเป้าหมาย และการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อส่งคืนผู้ต้องขังที่ได้รับโทษตามสมควร แล้วกลับคืนสู่สังคม จนกระทั่งได้จัดให้มีการสร้างเรือนจำเฉพาะทางในด้านต่าง ๆ ขึ้น ผู้เขียนได้เลือกกรณีตัวอย่างเรือนจำชั่วคราว ห้วยเตย จังหวัดหนองบัวลำภู เพราะได้มีโอกาสไปลงพื้นที่ภาคสนาม พบว่า ได้พัฒนาพื้นที่เรือนจำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดำเนินการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในการส่งเสริมและพัฒนาเรือนจำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพพื้นที่ของเรือนจำตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงาม และเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้ ยังได้พัฒนาให้เรือนจำชั่วคราวแห่งนี้เป็นเรือนจำด้านการเกษตร เพื่อที่จะพัฒนาทักษะผู้ต้องขังให้มีองค์ความรู้และฝึกวิชาชีพด้านการเกษตร ด้านการเลี้ยงสัตว์ และด้านการให้บริการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

** นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

General Administration Officer, Practitioner Level, Bureau of Rehabilitation, Department of Corrections, Ministry of Justice

Received: February 22, 2021 Revised: June 24, 2021 Accepted: June 24, 2021

โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องขังในการนำไปประกอบสัมมาชีพในอนาคตภายหลังการพ้นโทษไปแล้ว และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ถือเป็นการย่นชัดถึงการดำเนินนโยบายภารกิจการคืนคนดีสู่สังคมได้ทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพต่อตัวผู้ต้องขังได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: เรือนจำเฉพาะทาง, เรือนจำเฉพาะทางการท่องเที่ยว, ราชทัณฑ์, การบริหารงานยุติธรรม

■ Abstract

This article aimed to present another view of the current correctional mission in prison administration in accordance with the Ministry of Justice policy to identify prisoners and develop their capacity for targeted training and correction, rehabilitation, and behavior development for returned prisoners that had been reasonably punished back to society, and specialized prisons in various areas were organized. The author chose a case for the temporary prison in Huai Toey, Nong Bua Lam Phu Province because the author had the opportunity to go to the field. It was found that the prison area was developed as a tourist destination in line with the policy of the Minister of Justice in promoting and developing the prison as a tourist destination because the prison area was located on a beautiful landscape and

was the path through which tourists were suitable for recreation. Moreover, it was also likely to develop the temporary prison into an agricultural prison in order to develop the skills of prisoners to acquire knowledge and practice in agriculture, animal husbandry, and in the field of integrated tourism services. The policy hopes that these will be useful for prisoners to assemble the future livelihoods after their escape and not to return to their offenses. These things were evident in the implementation of the mission of returning good people to society had made it happen in a concrete and effective way for the prisoners.

Keywords: Specialized prisons, Specialized prison in tourism, correction, administrative justice

■ บทนำ

ในสายธารกระบวนการยุติธรรมของไทย ที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบ ทีละขั้น ทีละตอน เป็นระบบที่มีปฏิสัมพันธ์กันบ้างก็เมื่อกฎหมายมอบอำนาจไว้ และที่สำคัญยังแนบชิดกับระบบราชการไว้อย่างเหนียวแน่น อาจเป็นเพราะมีความเชื่อว่า รัฐมีความสามารถในการบริหารจัดการเรื่องเหล่านี้ได้ดีกว่าภาคส่วนอื่นๆ ก็เป็นได้ แต่เมื่อปลายปี พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมามีงานสำรวจของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice: TIJ) ที่ได้ดำเนินการสำรวจความเห็นภาคประชาชน

จากกรณีคดี “บอส อยู่วิทยา” บ่งชี้ชัดเจนต่อความรู้สึก ความคาดหวังและความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม พบว่า ความเชื่อมั่นของภาคประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมอยู่ในระดับต่ำมาก กล่าวคือความเชื่อมั่นที่ผู้ตอบแบบสำรวจคำนวณได้เป็นคะแนน 0.99 จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2563) ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยมีการปฏิรูประบบการบริหารงานยุติธรรมมาอย่างต่อเนื่อง แต่ผลการวิจัยของนักวิชาการส่วนมากมองว่าเป็นเพียงการปรับปรุงโครงสร้างภายในของแต่ละส่วนงานในระบบงานยุติธรรมเท่านั้น

ฉะนั้น กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรมซึ่งถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางแห่งกระบวนการนี้จึงย่อมถูกจับตามองจากภาคประชาสังคมอยู่ไม่น้อยเช่นกันต่อการสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมที่มีพลวัตมากในทุกวันนี้เพียงเพราะประชาชนยังติดกรอบที่มองว่ากรมราชทัณฑ์มีหน้าที่เพียงเป็นกระบวนการควบคุมผู้กระทำผิดเพื่อกักกันผู้คนที่กระทำผิดเหล่านั้นให้ออกจากสังคมเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว กรมราชทัณฑ์ยังมีหน้าที่ในการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามหลักสากลของบรรดาองค์การโลกบาล อาทิ องค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาพฤติกรรมและพัฒนาจิตใจโดยแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูให้ผู้ต้องขังกลายเป็นบุคคลที่พร้อมจะออกไปสู่สังคม และใช้ชีวิตให้เหมือนปुरुชนทั่วไปให้ได้ในที่สุด ซึ่งที่ผ่านมาผู้บริหารของกระทรวงยุติธรรมได้ให้ความสำคัญและจัดลำดับความสำคัญไว้ในลำดับต้น ๆ สะท้อนผ่านนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรมราชทัณฑ์ เมื่อครั้งที่ได้มีการแถลงการณ์

ในวันเข้ารับตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. 2562 ที่จะต้องคืนคนดีสู่สังคม โดยการพัฒนาศักยภาพ ค้นหาประสิทธิภาพของผู้ต้องขังแต่ละคน นำมาซึ่งการสร้างโอกาสให้สังคมได้รับรู้ ถึงการบริหารจัดการในภารกิจของกรมราชทัณฑ์ด้วย (กรมราชทัณฑ์, 2562) โดยที่กรมราชทัณฑ์ได้นำแนวทางมาสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจนผ่านโครงการต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีนายอายุตม์ สินธพพันธุ์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ได้ดำเนินนโยบายสานต่อผู้บริหารที่ผ่านมาภายใต้นโยบาย “QUICK WIN” ที่ต้องผลักดันให้นโยบายทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) การมุ่งเน้นให้เกิดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นมาตรฐานอย่างสากล (2) เพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ (3) การพัฒนาองค์กรให้ทันสมัยและโปร่งใส และ (4) การส่งเสริมเมืองดีมีคุณภาพกลับคืนสู่สังคม รวมถึงการติดตามผู้พ้นโทษ (กรมราชทัณฑ์, 2563) บูรณาการให้ทุกกองคาพยพกำหนดเป้าหมายโครงการระยะสั้นที่สามารถดำเนินการและเห็นผลได้ทันที และเป็นรูปธรรมภายในระยะเวลาให้สั้นที่สุด ถือเป็นการปรับรูปโฉมใหม่ในการบริหารราชการให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าปลายทางของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมยังมุ่งเน้นการลงโทษชนิดเข้มข้นนั้น เพื่อการคุ้มครองสังคมโดยรวมเป็นหลักแต่ทว่าผู้กระทำผิดนั้นหากจะกล่าวกันโดยละเอียดแล้วก็คือบุคลากรของสังคม อีกรายหนึ่งที่ถูกผลักออกจากหมู่พลส่วนใหญ่เช่นกัน การที่บุคคลในสังคมซึ่งบางรายอาจจะทำโดยการพลาดพลั้งเสียด้วยซ้ำ โดยธรรมดาบุคคลเหล่านี้จะเป็นพลเมืองผู้ซึ่งสามารถขับเคลื่อน

กลไกทางสังคมและครอบครัวของตนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ แต่ต้องถูกจำกัดสิทธิ์ซึ่งอิสรภาพจนอาจนำไปสู่การบ่มเพาะอาชญากรที่ยังรากลึกลงในจิตใจ งานวิจัยของพิศมัย จารุจิตติพันธ์ และจรัสสา การเกษตร (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่องความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมอันเนื่องมาจากการต้องขัง ได้ตอบย้ำต่อประเด็นนี้ได้อย่างชัดเจน งานวิจัยนี้มีการประเมินมูลค่าความสูญเสียที่เกิดขึ้นโดยคัดเลือกกรณีศึกษาเฉพาะผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลางเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4,674 ราย พบว่า มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจในส่วนของผู้ต้องขังหญิงเองคิดเป็น 3,519,335,408 บาท และมูลค่าความสูญเสียของบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงคิดเป็น 165,801,600 บาท จากตัวเลขนี้หากว่าอยู่ในระบบเศรษฐกิจย่อมจะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสาธารณะได้เป็นอย่างมากเพราะถือเป็นมูลค่าที่สูงแต่กลับกลายเป็นว่าได้สูญหายไปจากระบบเพียงเพราะความผิดพลาดในการดำเนินชีวิตของบรรดากลุ่มเปราะบางในสังคม

ทั้งนี้ ในภาพรวมจากรายงานสถิติผู้ต้องขังรายทัณฑ์ทั่วประเทศ ที่กรมราชทัณฑ์ได้รวบรวมเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2564 สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนว่าปัจจุบันมีจำนวนผู้ต้องขังรายทัณฑ์ทั้งสิ้น 338,806 ราย โดยในจำนวนนี้เป็นนักโทษเด็ดขาดทั้งสิ้น 281,728 หรือคิดเป็นร้อยละ 83.153 (กรมราชทัณฑ์, 2564) จากตัวเลขนี้บ่งชี้ว่า ประเทศไทยประสบปัญหากับผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายแก้ไขปัญหาอาชญากรรมด้วยการปราบปรามและใช้มาตรการขั้นรุนแรงโดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและยังไม่มีมาตรการอื่นใดที่สามารถเป็นทางเลือก

ทดแทนการจำคุกได้ ในขณะที่ความเป็นจริงศักยภาพในเรือนจำและทัณฑสถานสามารถรองรับได้เพียง 200,000 รายเท่านั้น จึงส่งผลกระทบต่อการบริหารเรือนจำที่ตามมาอีกมากมาย กอปรกับภาครัฐก็ต้องสูญเสียงบประมาณต่อการบริหารจัดการไม่น้อยเช่นกัน กระนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำดังกล่าว กระทรวงยุติธรรม โดยกรมราชทัณฑ์ จึงได้กำหนดเป็นหนึ่งในนโยบายหลักที่จะต้องมีการดำเนินการดำเนินการให้มีความรวดเร็ว จึงได้พัฒนานโยบายที่ต้องการจำแนกผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาศักยภาพโดยมีแนวคิดการจำแนกผู้ต้องขังเพื่อฝึกอบรมได้ตรงเป้าหมาย และการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤติกรรมเสียเพื่อส่งคืนผู้กระทำผิดที่ได้รับโทษตามสมควรแล้ว กลับคืนสู่สังคม ทั้งนี้ สอดรับกับทฤษฎีในทางอาชญาวิทยาว่าด้วยการลงโทษเพื่อเป็นการชดเชยความผิดและทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือดัดนิสัยด้วย โดยจัดสร้างเรือนจำเฉพาะทางขึ้น แบ่งเป็น เรือนจำเพื่อการศึกษา หรือเรือนจำโรงเรียน เรือนจำเกษตร เรือนจำฝึกทักษะชีวิต และล่าสุดที่ได้มีการก่อตั้งคือ เรือนจำการท่องเที่ยว โดยพัฒนาพื้นที่เรือนจำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในการส่งเสริมและพัฒนาเรือนจำเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นแนวทางการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขภาคด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ รวมถึงช่วยบรรเทาค่าใช้จ่ายที่เกิดจากค่าสาธารณสุขของหน่วยงานเพื่อเสริมสร้างให้เกิดการบริหารจัดการด้านพลังงาน และการพัฒนาทรัพยากรในพื้นที่ของกรมราชทัณฑ์ให้เป็นระบบและเกิดประโยชน์

สูงสุด อีกทั้งยังช่วยให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขและยังยืนสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคม ลดปัญหาการหวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

■ วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ต้องการนำเสนออีกหนึ่งมุมมองของภารกิจงานราชทัณฑ์ในปัจจุบันในการบริหารงานเรือนจำตามนโยบายผู้บริหารกระทรวงยุติธรรม เพื่อต้องการจำแนกผู้ต้องขังและพัฒนาศักยภาพในการฝึกอบรมได้ตรงเป้าหมาย และการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อส่งคืนผู้ต้องขังที่ได้รับโทษตามสมควรแล้วกลับคืนสู่สังคม จนกระทั่งได้จัดทำมีการสร้างเรือนจำเฉพาะทางในด้านต่าง ๆ ขึ้น ผู้เขียนได้เลือกกรณีตัวอย่างเรือนจำชั่วคราวห้วยเตย จังหวัดหนองบัวลำภู ที่สามารถพัฒนาไปจนเป็นเรือนจำเฉพาะทางการท่องเที่ยว โดยอาศัยทฤษฎีทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาเป็นฐานแนวคิด

■ ฐานแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการมองปรากฏการณ์

ในบทความนี้ ผู้เขียนมีกรอบแนวคิดและจุดยืนที่ว่า การกระทำความผิดของคนเกิดจากการที่สังคมภายนอกเป็นตัวการที่สำคัญและยังมองว่าควรมีการศึกษาประเด็นนี้อย่างจริงจังเพื่ออย่างน้อยจะทำให้กระบวนการยุติธรรมหันกลับมาทบทวนบทบาทหน้าที่ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดผ่านกระบวนการที่เป็น

ทางการว่ายังคงมีประสิทธิภาพอยู่มากน้อยเพียงใด เพราะบางมุมมองของนักวิชาการเริ่มเห็นว่าเป็นการเร่งรัดให้เกิดอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นเสียด้วยซ้ำ ในตำราว่าด้วยทฤษฎีอาชญาวิทยาของพรชัย ชันดี และคนอื่น ๆ (2558) ได้สรุปไว้ว่า ในปัจจุบันกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มุ่งเน้นคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นกระบวนการที่คนใหม่ที่ได้รับการยอมรับจากแวดวงอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยามากขึ้น โดยได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีตีตรา หรือเรียกอีกอย่างว่าทฤษฎีปฏิกิริยาโต้ตอบของสังคม เนื่องจากไม่ต้องการลงโทษผู้กระทำความผิดจนทำให้เกิดผลกระทบต่อบุติกรรมอาชญากรรมหรือเบี่ยงเบนในอนาคตเพิ่มมากขึ้น จึงคาดการณ์ได้ว่าแนวคิดรูปแบบนี้จะนำไปสู่การบริหารงานยุติธรรมที่ทันสมัยต่อไป

กรมราชทัณฑ์ไทย ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรมได้คำนึงถึงบทบาทหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายทั้งภารกิจในด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (ซึ่งเป็นภารกิจหลัก) และภารกิจที่จะต้องแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อให้เป็นคนที่สามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด และเป็นที่ยอมรับของภาคสังคมภายนอกด้วย กรมจึงจำเป็นต้องอาศัยระบบบริหารจัดการที่ดีของเรือนจำในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจ มีความเป็นมืออาชีพในการที่จะต้องควบคุมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างกรณีในสมัยที่พันตำรวจเอกสุชาติ วงศ์อนันต์ชัย ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ได้มีการนำคู่มือของศาสตราจารย์ Andrew Coyle (แอนดรูว์ คอลลีย์, 2552) แห่งศูนย์เรือนจำศึกษาระหว่าง

ประเทศ เรื่อง A Human Rights Approach to Prison Management ซึ่งตีพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 มาแปลเป็นภาษาไทยโดย อัสนีย์ สังขเนตร และวุฒิพงศ์ แปงใจ เรื่องการบริหารงานเรือนจำตามแนวทางสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในกรมราชทัณฑ์ได้นำมาเป็นแนวทางในการบริหารงานราชทัณฑ์ตามแนวทางและข้อปฏิบัติตามหลักสากล ในคู่มือนี้จะประกอบไปด้วย 20 บท ซึ่งหนึ่งในจำนวนนี้จะกล่าวถึง “หลักการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี” โดยมีการออกแบบแนวคิดที่ยึดโยงกับความมีเสรีภาพของบุคคล แต่เมื่อสถานการณ์ฝ่ายตุลาการมีอำนาจจำกัดสิทธิของบุคคลในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเมื่อพบว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เมื่อถูกจำกัดสิทธิบุคคลดังกล่าวจะถูกส่งต่อไปยังฝ่ายราชทัณฑ์ ทั้งนี้ ผู้บริหารงานเรือนจำก็ต้องมีหน้าที่ในการรับประกันว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวจะต้องไปเป็นไปในลักษณะที่เกินความจำเป็น และจะต้องไม่มีการจำกัดสิทธิใด ๆ ของผู้ที่อยู่ในความดูแลอีก เพราะผู้ที่อยู่ในเรือนจำไม่ว่าจะเพศใดก็ยังคงมีความเป็นมนุษย์อยู่เช่นเดิม แม้ว่าพวกเขาจะมีสถานะเป็นผู้ต้องขัง การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อผู้ต้องขังจึงเป็นบทเรียนที่สำคัญที่คู่มือนี้พยายามนำเสนอ หากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ปฏิบัติกับผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวแล้ว ความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็อาจจะเกิดขึ้นได้ ดังนั้น หลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพต่อศักดิ์ศรีจึงถูกควรเน้นย้ำในทุก ๆ กิจกรรมของเรือนจำซึ่งเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดสำหรับ

การบริหารงานเรือนจำในยุคร่วมสมัยนี้ (Coyle, 2009)

นอกจากนี้ ในคู่มือของแอนดรูว์มองว่าการปฏิบัติของเรือนจำต่อผู้ต้องขังอย่างมีมนุษยธรรมและถูกต้องเหมาะสมยังไม่เพียงพอ เรือนจำยังต้องให้โอกาสผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลเพื่อเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองด้วย ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้จะต้องอาศัยทักษะและความมุ่งมั่นเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ผู้ที่อยู่ในเรือนจำมักจะเป็นบุคคลชายขอบของสังคมมีฐานะยากจนมากและมาจากครอบครัวที่แตกแยก ซึ่งส่วนใหญ่เมื่อพ้นโทษแล้วก็จะตกงาน เพราะมีการศึกษาในระดับที่ต่ำมากบางคนเมื่อพ้นโทษอาจจะต้องไปใช้ชีวิตข้างถนน และกลายเป็นคนไร้บ้านที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพ

กระนั้นแล้วในการบริหารงานเรือนจำที่ดี เรือนจำพึงเป็นสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ทุกรูปแบบที่จะช่วยให้ผู้ต้องขังพัฒนาชีวิตของตนเอง อย่างน้อยที่สุดเรือนจำต้องไม่ทำให้ผู้ต้องขังตกอยู่ในภาวะที่ย่ำแย่ไปกว่าเมื่อแรกได้รับเข้ามาในเรือนจำ แต่จะต้องช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถรักษาและพัฒนาสุขภาพให้ดีขึ้นเสมอ กอปรกับพัฒนาทางด้านจิตใจและสติปัญญาพร้อมกับไปใช้ชีวิตในสังคมให้ได้ (Coyle, 2009) ทั้ง ๆ ที่เป็นภารกิจไม่่ง่ายนักในการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มในการใช้ชีวิตให้ดีขึ้นของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาสเหล่านี้ แต่ก็เป็ภารกิจที่เรือนจำปฏิเสธมิได้เช่นกัน ผู้ต้องขังที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูแล้วมิได้หมายถึงผู้ที่เอาตัวรอดในเรือนจำ หากแต่จะต้องเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในโลกสังคมภายนอกหลังพ้นโทษด้วย เรือนจำอาจจะต้องอาศัยการจัดสรรทรัพยากรและให้ทักษะที่จำเป็นแก่ผู้ต้องขังเพื่อการมีชีวิตที่ดี

ในสังคมภายนอก ศาสตราจารย์แอนดรูว์ ไดยกตัวอย่างกิจกรรมที่สามารถพัฒนาจิตใจ และช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังเหล่านี้สามารถ หาเลี้ยงชีพและจุนเจือครอบครัวได้ในอนาคต เช่น งานประเภททักษะทางอาชีพ งานก่อสร้าง งานวิศวกรรม งานการจัดการหรืองานเกษตรกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ อาจมีการฝึกอบรมที่เกี่ยวกับ ทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับศตวรรษที่มี พลวัต อาทิ งานคอมพิวเตอร์สารสนเทศ งานเครือข่ายที่เชื่อมโยงกับระบบอินเทอร์เน็ต ที่ผสมผสานให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่ผู้ต้องขัง จะถูกปล่อยตัวไปด้วย (Coyle, 2009) และ ที่สำคัญภารกิจต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งต้องอาศัย ทรัพยากรเป็นจำนวนมาก เรือนจำเองอาจ ไม่สามารถเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขัง ได้อย่างทั่วถึงหากปราศจากความช่วยเหลือ ขององค์กรอื่นในสังคม องค์กรทั้งของรัฐและมิใช่ รัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว ควรได้รับเชิญให้เข้ามาภายในเรือนจำเพื่อสร้าง สัมพันธ์กับผู้ต้องขังก่อนที่ผู้ต้องขังจะได้รับ การปล่อยตัว และที่สำคัญจะได้ร่วมกันวางแผน สำหรับการบูรณาการผู้ต้องขังในการกลับคืนสู่ สังคม ถือเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เดิม ที่มีทัศนคติลบต่อผู้ต้องขังให้เปลี่ยนเป็นการยอมรับ ผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่งในสังคมด้วย ในแง่หนึ่งเป็นการลดการตีตราผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีทางอาชญาวิทยาด้วย

ทฤษฎีปฏิกิริยาของสังคม (social reaction) หรือแนวคิดอาชญาวิทยาจะเรียกว่า ทฤษฎีตีตรา (labeling) นี่ถือเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่นำมาใช้วิเคราะห์ถึง สาเหตุของการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือ

การกระทำความผิดของอาชญากร ในตำราเรื่อง Criminology The Core ของศาสตราจารย์ Larry J. Siegel ซึ่งจัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 5 ในปี ค.ศ. 2014 ได้จัดประเภทของทฤษฎีปฏิกิริยา สังคมไว้เป็นหนึ่งในทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการ ของสังคม และมีประเด็นสำคัญอยู่ที่มุมมอง ของผู้คนที่กลายเป็นอาชญากรเมื่อสมาชิก คนสำคัญของสังคมตราหน้าว่าพวกเขาเป็นเช่นนั้น และพวกเขายอมรับว่าการตีตราเหล่านั้น เป็นอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Siegel, 2014) ในตำรานี้ ศาสตราจารย์ซีเจล ไดยกตัวอย่างนักทฤษฎี ที่ให้คำอธิบายและนำเสนอวิธีการโต้ตอบสังคม ที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของผู้กระทำความ ผิดได้อย่างละเอียด คือ Howard Becker ได้กล่าวถึงวิธีให้คำนิยามและวิธีการโต้ตอบ ต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนนี้ว่าเกิดจากปฏิกิริยา โต้ตอบของคนในสังคม กล่าวคือ กลุ่มคนในสังคม ได้สร้างพฤติกรรมเบี่ยงเบนโดยการกำหนด หลักเกณฑ์เพื่อทำให้พฤติกรรมที่แตกต่าง ไปจากค่านิยมหรือบรรทัดฐานของสังคม ส่วนรวมไว้ และได้นำหลักเกณฑ์นี้ไปใช้ตีตรา กับบุคคลบางประเภท หากบุคคลไม่ถือปฏิบัติ ตามบุคคลนั้นก็จะเป็นคนนอกสังคมไป ทั้งนี้ ในตำราของพรชัย ชันดี และคนอื่น ๆ (2558) ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมถึงแนวคิด ของเบคเกอร์ไว้ว่า ในสังคมจะประกอบไปด้วย คนหลายกลุ่มแต่ละกลุ่มก็จะมีหลักเกณฑ์ขึ้นมาใช้ บังคับในสังคมได้ เบคเกอร์เรียกบุคคลกลุ่มนี้ว่า “บุคคลที่ถูกอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์” ในขณะที่ความเห็นหรือค่านิยมของบุคคล บางกลุ่มไม่สามารถใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการ กำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้ กระนั้นเบคเกอร์

ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการตีตราบุคคลให้เป็นคนนอกสังคมนั้นสำคัญที่สุดในกระบวนการตีตราบุคคลใดก็ตามที่จะกลายเป็นคนนอกสังคมขึ้นอยู่กับผลจากการตีตรามากกว่าการกระทำที่ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ของบุคคลนั้น เนื่องจากมีปัจจัยสำคัญ คือ พฤติการณ์สภาพแวดล้อม ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้หลักเกณฑ์หรือกฎหมายที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามเบคเกอร์ได้พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่บุคคลถูกตีตราว่าเป็นอาชญากรหรือผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนโดยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการนี้จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์สภาพแวดล้อมด้วย ดังนั้น จะกล่าวได้ว่าเบคเกอร์เป็นนักอาชญาวิทยาที่ได้รับริเริ่มและทำให้วงการหันมาให้ความสนใจกับความเหมาะสมหรือความยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรม (พรชัย ชันดี และคนอื่น ๆ, 2558)

จากแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาข้างต้นนี้นำมาสู่การวิเคราะห์ในการบริหารงานเรือนจำในปัจจุบันที่มีความพยายามส่งเสริมนโยบายคืนคนดีออกสู่สังคมให้มีการปฏิบัติออกสู่สาธารณะที่ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์และบังเกิดผลเป็นรูปธรรมที่สุด ที่สำคัญต้องดำเนินการโดยความรวดเร็ว (Quick WIN) โดยเป็นการจัดสร้างเรือนจำเฉพาะทางขึ้นเพื่อความสะดวกต่อการจำแนกผู้ต้องขังที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ กอปรกับกรมราชทัณฑ์ก็พร้อมที่จะส่งเสริมในด้านการพัฒนาความรู้ทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขและยั่งยืนสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคม

■ กรณีตัวอย่างเรือนจำการก่อกบฏ : เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย สังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู

เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย สังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นเรือนจำชั่วคราวแห่งแรกของกรมราชทัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นในพื้นที่ของวัดนามว่า “วัดพัชรกิตติยาการาม” เป็นวัดที่อยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิตติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา โดยมีพระราชวรธาดา เจ้าคณะจังหวัดหนองบัวลำภู ฝ่ายมหานิกายเป็นเจ้าอาวาส ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์มิตรารุณห์ พรหมอินทร์ พบว่า เรือนจำนี้ได้รับการจัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งอันเป็นของวัดพัชรกิตติยาการามให้เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู ในสังกัดกรมราชทัณฑ์ จำนวน 30 ไร่ เพื่อจัดสร้างเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการฝึกวิชาชีพให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ประกาศจัดตั้งเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 2-3 ปี เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยแห่งนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน มาจนถึงตนได้มาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย จึงได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังโดยอาศัยหลักการซึ่งเป็นกรอบในการดำเนินงาน คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมถึงหลักการจำแนกลักษณะ

ผู้ต้องขังตามลักษณะและความสามารถในการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยและหลักการพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรในสังกัดเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาหน่วยงานตลอดจนหลักการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาองค์กร (มิตรารุณห์ พรหมอินทร์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 1 กันยายน 2563)

กระนั้น เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย จึงมีความพร้อมที่จะดำเนินการพัฒนาเรือนจำให้เป็นเรือนจำท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพพื้นที่ของเรือนจำตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงามและเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว และประชาชนที่เข้ามาทำบุญและเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจภายในวัดพัชรกิตติยาภิราม อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ นอกจากนี้ เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภูได้ดำเนินการพัฒนาเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยให้เป็นเรือนจำท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย สังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภูให้เป็นเรือนจำท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้โอกาสผู้ก้าวพลาดสู่สังคมเป็นการฝึกวิชาชีพด้านการเกษตรด้านการเลี้ยงสัตว์ด้านการให้บริการและด้านการท่องเที่ยวให้กับผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพจากเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยได้มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีความพร้อมทั้งด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านอาชีพ และการเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับสังคมภายนอก และสามารถกลับไปใช้ชีวิตภายหลังพ้นโทษได้อย่างปกติสุขไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำและไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม อนึ่ง แนวทางการดำเนินงานเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย สังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภูจึงดำเนินการ

พัฒนาพื้นที่เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตร ด้านปศุสัตว์ ด้านงานศิลปะปูนปั้น ด้านบริการและมุมพักผ่อน หย่อนใจจะทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่าเดือนละ 10,000 คน ซึ่งสอดคล้องกับคำขวัญจังหวัดหนองบัวลำภู “เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว” และสอดคล้องนโยบาย QUICK WIN ซึ่งเป็นนโยบายของอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ปัจจุบันซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นมาตรฐานอย่างสากล เพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ รวมถึงการพัฒนาองค์กรให้ทันสมัยและโปร่งใส อีกทั้งการส่งเสริมเมืองดีมีคุณภาพ กลับคืนสู่สังคม รวมถึงการติดตามผู้พ้นโทษ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงด้านการควบคุม และการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังอย่างเป็นมืออาชีพ บูรณาการมาตรฐานและนวัตกรรมเพื่อการขับเคลื่อนองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน (กรมราชทัณฑ์, 2563) ตลอดจนนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้ให้นโยบายไว้ในภารกิจการคืนคนดี สู่สังคม เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการส่งเสริมทักษะต่าง ๆ ให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมออกไปสู่สังคมภายนอก ตลอดจนเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของเรือนจำให้เปลี่ยนไปจากเดิมที่สังคมภายนอกมองว่าเป็นแดนสนธยา ให้เป็นดินแดนแห่งการสร้างและการให้โอกาสแก่บุคคลที่เป็นกลุ่มเปราะบางนี้ โดยเริ่มจากการกำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้ต้องขัง การบริหารจัดการพื้นที่ การสาธารณสุขโรค พลังงาน และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

ทั้งนี้ ศักยภาพของกรมราชทัณฑ์ที่มีทรัพยากร และพื้นที่ซึ่งจะเห็นว่า มีเรือนจำหลายแห่ง อยู่ในเส้นทางหลักการท่องเที่ยวมีภูมิประเทศ ที่เหมาะสมต่อการจัดการจัดกิจกรรมหลากหลาย สามารถต่อยอดพัฒนา และเปลี่ยนเรือนจำ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้จนสามารถกลายเป็น การเปิดพื้นที่ให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสแสดง ศักยภาพให้สังคมภายนอกได้รับรู้อีกด้วย กระทรวงยุติธรรมจึงมีนโยบายให้ผู้ต้องขัง ได้เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต ภายหลังพ้นโทษ ในส่วนของกรมราชทัณฑ์ ก็มีความพร้อมที่จะขับเคลื่อนนโยบายเรือนจำ ท่องเที่ยวให้สำเร็จเป็นรูปธรรมและจะขยายผล การดำเนินการไปยังเรือนจำชั่วคราวอื่นๆ ตามแผนที่ได้วางไว้

อย่างไรก็ตามเมื่อผู้เขียนลงพื้นที่ภาคสนาม พบว่า เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยได้พัฒนา เป็นเรือนจำท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งดำเนินการ ให้เป็นรูปธรรมชัดเจน มีการดำเนินการวางแผนงาน กล่าวคือ การพัฒนาโซนที่ 1 จุด Check โดยดำเนินการให้เป็นสวนสาธารณะ มีการสร้างสนามหญ้าเขียวขจี สวนน้ำตกหิน ตามธรรมชาติ สร้างต้นไม้เทียมจากศิลปะงาน ปูนปั้นขนาดความสูง 10 เมตร จำนวน 50 ต้น สร้างสระน้ำให้เป็นอุทยานละอองน้ำมีซุ้มไม้เลื้อย เกาะตามต้นไม้เทียมจนสวยงามตามธรรมชาติ มีลำธารห้วยน้ำเล็ก ๆ เป็นธรรมชาติมีการติดตั้ง กังหันวิดน้ำจากลำธารเล็ก ๆ เพื่อสร้างสีสัน ความสวยงาม โดยมีผู้ต้องขังที่ผ่านการอบรม คอยให้บริการตลอดการชม การกำหนดโซนที่ 2 เกษตร 1 ไร่ 1 แสน จะดำเนินการสาธิตปลูกพืชผัก ในพื้นที่ 1 ไร่ จะรวบรวม พืชผักตามภูมิภาค

ของประเทศไทยที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ที่มีความหลากหลายมาปลูก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะ หาชมที่ไหนไม่ได้นอกจากที่นี่ทีเดียว นักท่องเที่ยว สามารถถ่ายรูป และฝึกทดลองการมีส่วนร่วม ในการทดลองปลูกผักได้ด้วยตนเอง อีกทั้ง ยังสามารถซื้อผักปลอดสารพิษกลับไปรับประทานที่บ้านได้ในราคาถูก โดยจะมีผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรคอยให้การต้อนรับ และนำตลอดการเยี่ยมชม ทั้งยังบูรณาการ ร่วมกับโครงการพระราชทาน “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” อีกด้วย โซนที่ 3 โซนอาหารและงานบริการจะดำเนินการก่อสร้าง ร้านกาแฟกลางแจ้ง โซนนี้จะมีอาหารไว้บริการ นักท่องเที่ยวทั้งแบบจานด่วนและบุฟเฟต์ และมีการบริการกาแฟสดกลางแจ้ง มีรถซาเล้งรอรับ ไว้บริการ อีกทั้งได้จัดมุมผ่อนคลาຍบริการ นวดแผนไทยไว้บริการโดยผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพคอยให้บริการ และการวางรูปแบบ โซนที่ 4 โซนสวนสัตว์ MINI ZOO จัดให้มี ฟาร์มปศุสัตว์ชนิดต่าง ๆ ไว้ให้นักท่องเที่ยวชม และให้บริการ เช่น ฟาร์มม้า เปิดให้นักท่องเที่ยว ได้ขี่ม้าชมฟาร์มได้ด้วย ฟาร์มกวางดาวชิก้า ฟาร์มแพะ ฟาร์ม แกะ ฟาร์มกระต่ายสวยงาม บ้านควายไทย ฟาร์มนกกระเจือกเทศ ฟาร์มไก่ฟ้า โกลเด้น ฟาร์มหมูหลุม ฟาร์มไก่ดำ ไก่พื้นเมือง ฟาร์มเป็ด ฯลฯ ให้บริการโดยผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพคอยแนะนำ ดูแลนักท่องเที่ยว ทำให้ นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินกับ บรรยากาศสวนฟาร์มแบบเต็มรูปแบบ อีกทั้ง ยังมีการสาธิตการสร้างบ้านวิถีพอเพียงเพื่อเป็น แนวทางให้ผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษนำไป ประยุกต์ใช้ประโยชน์ (สยามรัฐ, 2563)

จากการสัมภาษณ์ มิตรารุณห์ พรหมอินทร์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 กันยายน 2563) กล่าวกับผู้เขียนที่ได้เดินทางไปขอสัมภาษณ์ว่า

. . . ในอดีตที่ผ่านมาผู้บัญชาการเรือนจำกลางเพชรบุรี ณ ขณะนั้นสอนให้ผมเป็น ซึ่งหัวหน้าเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง (ณ ขณะนั้น) ทำบ้านดินจนกลายเป็นตำนานบ้านดิน หากอยากดูบ้านดินต้องไปดูที่ เรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง บ้านดินที่ไหนก็ สวยสู้บ้านดินของเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้งไม่ได้ และผู้บัญชาการเรือนจำกลางเพชรบุรี ณ ขณะนั้น ซึ่งในขณะนี้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ยังกล่าวแนะนำผมได้เมื่อรับตำแหน่งผู้บัญชาการเรือนจำอีกว่า อยากจะพัฒนาเรือนจำจะต้องหาแนวคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ แต่เป้าหมายยังคงเดิมคือเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ต้องขัง “บ้านปูนปั้น” จึงตอบโจทย์ราคาถูกไม่เกิน 50,000 บาท สำหรับวิถีชีวิตพอเพียง จึงนำมาสาธิตไว้ในเรือนจำท่องเที่ยว ณ เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยอีกด้วย. . .

ทั้งนี้ เมื่อดำเนินการเสร็จเต็มรูปแบบ คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวที่เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยเป็นจำนวนมาก ทำให้เรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยจะมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตต่างๆ เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ต้องขังมีรายได้จากเงินปันผล เกิดการใช้จ่ายซื้อขายส่งผลให้เศรษฐกิจของจังหวัดหนองบัวลำภูดีขึ้นตามมา และที่สำคัญส่งผลดีต่อการแก้ไขพัฒนาผู้ต้องขังเกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานของเรือนจำต่อไป กล่าวคือ เมื่อเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงเกษตรยอดนิยม สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขังทำให้ผู้ต้องขังมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต และรายได้จากการทำงานบริการนักท่องเที่ยวเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อสายตาประชาชนสังคมภายนอก เกิดการยอมรับต่อผู้ต้องขังมากขึ้น ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤติกรรมสัปปะพัฒนาศักยภาพการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตยกระดับความรู้ความสามารถของผู้ต้องขัง และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวและกลับสู่สังคม จากผลการดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้การพัฒนาเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยให้เป็นเรือนจำท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถตอบโจทย์การพัฒนาแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังได้จริง และเป็นรูปธรรมหลายด้าน เช่น เรื่องรายได้ของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาผู้ต้องขังจากกระทรวงยุติธรรม ทำให้เรือนจำมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้ต้องขังได้รับรางวัลเงินปันผลมากขึ้น ตามไปด้วย เรื่องการพัฒนาแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการแก้ไขพัฒนาผู้ต้องขังเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวออกสู่สังคมภายนอก เกิดการยอมรับในความรู้ความสามารถของผู้ต้องขัง ลดรายจ่ายค่าสาธารณูปโภคของเรือนจำ ลงได้เป็นจำนวนมาก เช่น ค่าไฟฟ้า เพราะใช้พลังงานทดแทนโซลาร์เซลล์ และแน่นอนที่สุดว่าผลที่เกิดขึ้นจากการเป็นเรือนจำเฉพาะทางท่องเที่ยวได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของกรมราชทัณฑ์ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังดีขึ้น ทั้งในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมไปถึงด้านความคิด และด้านการพัฒนา

จิตใจ จากการสัมภาษณ์ ดลณกร ลาทอง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2564) หัวหน้างานพัฒนาจิตใจ เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า

. . . ผลจากการพัฒนาเรือนจำชั่วคราว บ้านห้วยเตย ในสังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภูให้เป็นเรือนจำส่งเสริมท่องเที่ยวการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างการยอมรับจากชุมชน จากสังคม ในตัวผู้ต้องขังทั้งยังเกิดกระบวนการทางความคิดให้แก่ผู้ต้องขังในการกลับตัวเป็นคนดี เพราะตัวผู้ต้องขังเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตลอดจนการได้สำนึกการกระทำของตนที่ทำให้สังคมเสียหาย เพื่อกลับตัวเป็นคนดี ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพของเรือนจำที่เปลี่ยนไป ไม่ได้มีแต่รั้วกำแพง ทว่าป็นต้นไม้แปลงผักมีสวน มีสัตว์เลี้ยง การที่ผู้ต้องขังได้ดูแลแปลงผัก บำรุงรักษาต้นไม้ เก็บผลผลิต ไปจนถึงดูแลการปศุสัตว์ นับว่าเป็นการได้ทำกิจกรรม และการทำกิจกรรมนั่นเอง ส่งผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจ ให้ได้ออกกำลังกาย มีสติสมาธิจดจ่ออยู่กับการทำงานที่ตนมีหน้าที่ทำให้เห็นคุณค่าในตนเอง เมื่อผลผลิตผลิดอกออกผล เก็บได้เป็นเมล็ดเป็นหน่วย ก็ยิ่งมาซึ่งความภาคภูมิใจ ดังนั้นผู้ต้องขังซึ่งสิ้นหวัง รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า ก็กลับเห็นประโยชน์ว่าตนเองมีคุณค่า สามารถเป็นส่วนหนึ่งที่จะกลับเข้าสู่สังคมได้ภายหลังพ้นโทษ ผลทางอ้อมยังทำให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ การได้อยู่กับธรรมชาติย่อมช่วยขัดเกลาจิตใจ ได้อากาศบริสุทธิ์อีกด้วย

ในขณะที่ผลจากการสัมภาษณ์ ชูชาติ วงศ์ปัญญา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2564) หัวหน้าเรือนจำชั่วคราว

บ้านห้วยเตย สังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่าเมื่อเรือนจำมีการอาศัยนำหลักการในการบริหารงานราชทัณฑ์ที่ดีมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรือนจำกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ทำให้สภาพแวดล้อมในเรือนจำดีขึ้นเป็นอย่างมาก ส่งผลโดยตรงต่อสภาพจิตใจผู้ต้องขังที่พร้อมจะกลับคืนสู่สังคมในอนาคตได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ

. . . ผลจากการพัฒนาเรือนจำชั่วคราว บ้านห้วยเตย ในสังกัดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู ให้เป็นเรือนจำส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นส่งผลให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของความเป็นเรือนจำในภาพจำและความเชื่อของประชาชนทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เป็นกำแพงสูงๆ มีลวดหนามน่ากลัวและหดหู่ใจ เป็นแปลงเกษตร สวนผสมและฟาร์มสัตว์เลี้ยง สวนสัตว์ขนาดเล็ก ทำให้อารมณ์ความรู้สึกทั้งของผู้พบเห็นตลอดจนผู้ต้องขังไปจนถึงผู้ทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง ผ่อนคลายความตึงเครียดลง ในข้อเด่นตรงนี้ทำให้เราสามารถพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การดึงให้ชุมชนรอบข้างเข้ามามีส่วนร่วม เช่นการเป็นปราชญ์ในการทำการเกษตรพอเพียง ต่างๆ ตลอดจนการพัฒนายกระดับเป็นการเกษตรในรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล อันเนื่องมาจากโครงการในพระราชดำริโคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง อนึ่ง การร่วมมือจากชุมชนบริเวณโดยรอบเรือนจำนั้นเองเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานของกรมราชทัณฑ์เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังได้รับความร่วมมือการมีส่วนร่วม ทั้งยังเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

ให้กับสังคมอีกด้วย ในการนี้ผู้ต้องขังจึงได้รับการกล่อมเกลாதางจิตใจ จากสังคมภายนอก ส่งผลให้มีความอ่อนโยนเพราะมีคนจากสังคมภายนอกเข้ามาให้บริการ และการดูแลสัตว์เลี้ยงทำให้จิตใจอ่อนโยน การฝึกหัดในการบริการตามจุดต่าง ๆ อย่างร้านกาแฟ ก็เป็นการฝึกอาชีพ ฝึกมารยาทอีกด้วย. . .

กอรกับเมื่อมีการลงพื้นที่และดำเนินการใช้วิธีการเฝ้าสังเกตกลุ่มเป้าหมายโดยไม่ให้กลุ่มเป้าหมายรู้ตัว และไม่สามารถขอสัมภาษณ์รายบุคคลได้เนื่องจากอาจติดขัดในประเด็นจริยธรรมการวิจัยได้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้คือกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นกลุ่มเปราะบางในสังคม กระนั้นจากการเฝ้ามองจะเห็นว่า ผู้ต้องขังรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้นและมีความกระตือรือร้นต่อการเข้าร่วมกิจกรรม หรือโปรแกรมต่าง ๆ ที่กรมจัดขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจที่มีความหวังต่อการออกไปสู่สภาพอีกครั้ง เพราะผู้ต้องขังจะมองว่าการได้มาอยู่ในเรือนจำที่มีลักษณะพิเศษที่ไม่มีรั้วกำแพงกอรกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของบรรดาผู้คุมได้ปฏิบัติต่อพวกเขาเหล่านั้นอย่างมีมนุษยธรรมและถูกต้องเหมาะสมตามหลักการของสากลนี้เป็นเสมือนการให้รางวัลตอบแทนจากการที่ตนมีการปรับปรุงพฤติกรรมและเลื่อนขั้นมาอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญที่สุดเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะถูกปล่อยตัวออกไปสู่โลกแห่งความเป็นจริง นั่นเอง

อย่างไรก็ดีการดำเนินการเรือนจำการท่องเที่ยวนั้นถึงแม้จะยังมีอุปสรรค ทว่าได้มีการประสานงานกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย

เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ อาทิ การขาดแคลนงบประมาณ ที่ใช้ในการพัฒนาเรือนจำให้เป็นเรือนจำท่องเที่ยว ซึ่งการบริหารให้ประสบความสำเร็จมีความจำเป็นต้องอาศัยเงินงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนา แต่ในส่วนของกรมราชทัณฑ์มีปัญหการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนภารกิจ ส่งผลให้เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู ได้หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนงบประมาณมาดำเนินการโดยขอรับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาทิ งบประมาณจังหวัดหนองบัวลำภู, การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู, การสนับสนุนงบประมาณจาก บริษัท น้ำตาลเอราวัณ จำกัด และการอุปถัมภ์จากคณะสงฆ์จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นต้น การดำเนินการที่ผ่านมาจึงได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี ส่งผลดีต่อการพัฒนาเรือนจำในส่วนปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำอุปโภค บริโภค น้ำที่นำมาใช้ในการเกษตรและใช้ในฟาร์มปศุสัตว์ แนวทางแก้ไขขอรับการสนับสนุนชุดเจาะบ่อนบาดาลจากนายกององค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ปัญหาอุปสรรคดังกล่าวหมดไป อีกทั้งปัญหาบุคลากรของเรือนจำขาดแคลนทักษะความรู้ด้านเกษตร ด้านบริหารจัดการปศุสัตว์ ด้านบริหารจัดการฟาร์ม แนวทางการแก้ไข ได้ส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานตามฟาร์มปศุสัตว์ต่าง ๆ อีกทั้งได้เชิญวิทยากรจากสำนักงานปศุสัตว์, สำนักงานเกษตร, ปราชญ์ชาวบ้าน มาอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรของเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยจนมีองค์ความรู้ถ่ายทอดสู่ผู้ต้องขังได้

■ บทสอท้าย

การบริหารงานเรือนจำภายใต้สภาวะนักโทษล้นคุกคนล้นเรือนจำในปัจจุบันกำลังส่งผลกระทบในทางลบไปทั้งองคัพพท ทั้งในกระบวนการยุติธรรมและสังคมบริบทภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจ ยิ่งเป็นแรงเสริมทำให้การดำเนินนโยบายของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม จำเป็นต้องรีบเร่งในการค้นหาแนวทางที่มีมีความเหมาะสมและนำวิธีปฏิบัติต่างๆ ที่มีความทันสมัยเพื่อมาแก้ไขให้เท่าทันสถานการณ์และสอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศให้มากที่สุด ส่งผลให้นโยบายในการจำแนกผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาศักยภาพจึงเกิดขึ้น โดยมีแนวคิดต่อการจำแนกผู้ต้องขังเพื่อฝึกรอบรมให้ตรงเป้าหมาย และเป็นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมเสียเพื่อคืนคนที่ดีพร้อมออกสู่สังคมให้เร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด และถูกพัฒนาต่อยอดให้กลายเป็นเรือนจำเฉพาะทาง โดยคำนึงถึงศักยภาพของเรือนจำในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก อาทิ เรือนจำเฉพาะทางด้านการศึกษา ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรือนจำเฉพาะด้านทางกีฬา ที่จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น สำหรับล่าสุดเรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู ได้พัฒนาเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตยขึ้นเป็นเรือนจำเฉพาะทางด้านการท่องเที่ยว โดยพัฒนาพื้นที่เรือนจำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการส่งเสริมและพัฒนาเรือนจำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพพื้นที่ของเรือนจำตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงาม และเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนที่เข้ามาทำบุญและมีการเดินทาง

พักผ่อนหย่อนใจภายในวัดพัชรกิตติยาอาราม อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญและดึงดูดใจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มที่จะพัฒนาให้เรือนจำชั่วคราวแห่งนี้เป็นเรือนจำด้านการเกษตร เพื่อที่จะพัฒนาทักษะผู้ต้องขังให้มอองคัพพทรู้และฝึกรวิชาชีพด้านการเกษตรด้านการเลี้ยงสัตว์ และด้านการให้บริการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ โดยคาดว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องขังโดยตรงในการนำไปประกอบสัมมาชีพในอนาคตภายหลังการพ้นโทษไปแล้ว ยังมีการเห็นคุณค่าในตัวเองและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก จึงถือได้ว่าเป็นการย้าชัดถึงการดำเนินนโยบายการกักราคินคนดีสู่สังคมได้ทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประสิทธิผลต่อตัวผู้ต้องขังจริงสอดคล้องกับทฤษฎีทางอาชวาทวิทยาในความพยายามลดการตีตราผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นกลุ่มเปราะบางในสังคม ตลอดจนเป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของเรือนจำให้เปลี่ยนไปจากเดิมที่สังคมภายนอกมองว่าเป็นแดนสนธยาให้เป็นดินแดนแห่งการสร้างและการให้โอกาสแก่คนที่ถูกมองว่าคนชายขอบของสังคม

■ บรรณานุกรม

- กรมราชทัณฑ์. (2562). *นโยบายนายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในวาระการตรวจเยี่ยม และมอบนโยบาย การทำงานของกรมราชทัณฑ์*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2563). *แนวนโยบายในการปฏิบัติงานของอธิบดีกรมราชทัณฑ์*. *วารสารราชทัณฑ์*, 68(3), 10-12.

กรมราชทัณฑ์. (2564). สถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์
ทั่วประเทศสำรวจเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2564.
ค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2564, จาก [http://
www.correct.go.th/rt103pdf/report_
result.php?date=2021-02-01&report=
prachin](http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2021-02-01&report=prachin) ชันดี และคนอื่นๆ. (2558). *ทฤษฎี
อาชญาวิทยา: หลักการงานวิจัยและนโยบาย
ประยุกต์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
พิศมัย จารุจิตติพันธ์ และจรัสสา การเกษตร.
(2562). ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของ
สังคมอันเนื่องจากการต้องขัง. *วารสาร
วิชาการคณะบริหารธุรกิจ*, 4(2), 195-209.
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
(2563). ผลสำรวจคดี “บอส อยู่วิทยา”
ประชาชนเชื่อ “มีอำนาจอันแทรกแซง
กระบวนการยุติธรรม” แต่มีเพียงร้อยละ 25
เชื่อว่าจะ “ปฏิบัติได้”. ค้นเมื่อ 7 มกราคม 2563,
จาก [https://www.tijthailand.org/th/
highlight/detail/tij-poll-case-saravoot-
yoovidhya](https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/tij-poll-case-saravoot-yoovidhya)
สยามรัฐ. (2563). *เปิดโครงการกิจกรรมส่งเสริม
อาชีพผู้ต้องขังเรือนจำชั่วคราวบ้านห้วยเตย*.
ค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2564, จาก [https://
siamrath.co.th/n/125508](https://siamrath.co.th/n/125508)
แอนดรูว์ คอลีย์. (2552). *การบริหารงาน
เรือนจำตามแนวทางสิทธิมนุษยชน คู่มือ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เรือนจำ*. นนทบุรี:
กรมราชทัณฑ์.

หนังสือต่างประเทศ

Coyle, A. (2009). *A human rights approach
to prison management* (2nd ed). London:
International Centre for Prison Studies.
Siegel, J. L. (2014). *Criminology: The core*
(4th ed). Stamford: Cengage Learning.

